

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Eerste kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA Den Haag

**DG Openbaar Bestuur &
Democr. Rechtsstaat**
DGOBDR-DenB-Democratie
Team Verkiezingen

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onze referentie
2026-0000058821

Uw referentie
179581

Datum 25 februari 2026
Betreft Beantwoording nadere vragen over de evaluatie van het
experiment met een nieuw stembiljet bij de Europees
Parlementsverkiezing in 2024

Hierbij stuur ik de antwoorden op de nadere vragen van de Vaste commissie voor
Binnenlandse Zaken van de Eerste Kamer, die zijn gesteld door de leden van de
fractie van de PVV, over de evaluatie van het experiment met een nieuw stembiljet
bij de Europees Parlementsverkiezing in 2024. Deze zijn gesteld per brief van 27
januari 2026, met uw kenmerk 179581.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Pieter Heerma

Vragen en opmerkingen

Vraag

Op 2 december 2025 werd bekend dat de gemeente Borne stopt met het experiment met de nieuwe stembiljetten bij de komende gemeenteraadsverkiezingen. RTV Oost stelt hierover: "De volgende verkiezingen moet je gewoon weer met een groot biljet stemmen in Borne. Tijdens de proef met een kleiner formaat waren er te veel ongeldige stemmen. Daarnaast willen raadsleden komende verkiezingen met hun naam op het biljet staan, om verwarring te voorkomen. (...) Toch kleven er ook nadelen aan de kleinere versie: je moet niet één, maar twee bolletjes aankruisen. Voor zowel de partij als de kandidaat. Niet iedereen deed dat, waardoor relatief veel stemmen ongeldig waren. Afgelopen verkiezingen was 0,48 procent ongeldig in Borne, tegenover het landelijk gemiddelde van 0,27 procent. Ook staan er geen namen, maar nummers op het stembiljet. Gemeenteraadsleden vrezen dat ze daardoor moeilijker te vinden zijn op het biljet, komende gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026.". Kunt u aangeven hoe u de door de gemeente Borne genoemde nadelen van het ontbreken van de naam van de kandidaat en het relatief hogere aantal ongeldige stemmen duidt?

Onze referentie
2026-0000058821

Antwoord

De gemeenteraad van Borne heeft al voor de Tweede Kamerverkiezing besloten niet deel te nemen aan het experiment tijdens de aankomende gemeenteraadsverkiezingen. Ondanks dat het percentage ongeldige stemmen bij de Tweede Kamerverkiezing aanzienlijk was gedaald ten opzichte van het eerste experiment, heeft het college besloten dit standpunt niet te herzien. De raad heeft aangegeven wel te willen deelnemen bij andere verkiezingen dan de gemeenteraadsverkiezingen.

In Borne ligt het percentage voorkeursstemmen tijdens beide experimenten boven het landelijk gemiddelde. Dit wijst erop dat kandidaten niet minder zichtbaar zijn geweest. Bovendien ontstaat de band tussen kiezer en gekozene niet via het stembiljet, de politiek heeft hierin ook een belangrijke rol.

Tijdens het experiment verandert voor de kiezer alleen de wijze van stemmen in het stembokje. Net als bij het reguliere stembiljet ontvangen kiezers thuis een overzicht van kandidaten en vinden zij dit terug in het stemlokaal en tijdens het experiment ook in het stembokje. De communicatie en voorlichting richten zich nadrukkelijk op de relatie tussen dit overzicht en het stembiljet.

Vraag

Ook gaven gemeenteraadsleden in Borne aan: "Toch was dat foutenpercentage, 0,2 procent, voor de VVD reden om af te zien van het kleine stembiljet. Omdat er bij de gemeenteraadsverkiezingen met een kleinere kiesdeler wordt gewerkt dan bij de Kamerverkiezingen. Ongeldige stemmen hebben dan verhoudingsgewijs een grotere negatieve invloed op het eindresultaat.". Kunt u aangeven of u deze zorg over het hogere foutenpercentage ten opzichte van de kleinere kiesdeler bij de gemeenteraadsverkiezingen onderkent? Bent u bereid om nadere maatregelen te

nemen om te voorkomen dat ongeldige stemmen bij experimenten een verhoudingsgewijs grotere negatieve invloed op het eindresultaat kunnen hebben?

Antwoord

Ik vind iedere ongeldige stem onwenselijk en zet mij in om deze, binnen de waarborgen van het verkiezingsproces, zoveel mogelijk te voorkomen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen wordt voor de derde keer geëxperimenteerd met het nieuwe stembiljet, dit keer op iets grotere schaal. Op basis van de lessen uit het eerste experiment zijn maatregelen genomen die hebben geleid tot een daling van het aantal ongeldige stemmen. De inzichten die zijn opgedaan tijdens beide experimenten worden meegenomen naar het volgende experiment.

Er zijn aanwijzingen voor een leereffect onder kiezers. Dat de kiezer moet wennen aan een nieuw formulier is normaal, maar de resultaten laten ook snelle verbetering zien. Bij de gemeenteraadverkiezingen wordt de communicatie en voorlichting opnieuw aangescherpt, bijvoorbeeld om het aandeel fouten waarbij alleen een kandidaat gekozen wordt te verminderen.

Vraag

In uw brief van 27 november 2025 verwijst u in uw beantwoording op de vraag over concrete indicatoren voor de monitoring naar de onderwerpen in artikel 18 van het besluit. Tegelijkertijd stelt u dat er aan de evaluatie onderwerpen worden toegevoegd, zoals het lerend vermogen van de kiezer. Kunt u duiden of door het willekeurig toevoegen van te evalueren onderwerpen de beoordelingssystematiek van het experiment niet aangetast wordt en zo het risico ontstaat dat met extra onderwerpen wordt toegewerkt naar een wenselijke uitkomst van het experiment?

Antwoord

In artikel 18 van het Tijdelijke experimentenbesluit nieuwe stembiljetten zijn de evaluatieaspecten vastgelegd. Het is belangrijk deze aspecten zorgvuldig te onderzoeken en de resultaten van de experimenten goed te duiden. Daarom wil ik onderzoeken wat er gebeurt wanneer kiezers meerdere keren met het nieuwe stembiljet stemmen. Ik benadruk hierbij dat er geen sprake is van het willekeurig toevoegen van te evalueren onderwerpen. Ook is de beoordelingssystematiek hiermee niet aangepast.

Vraag

Ook lezen deze leden in uw brief: "Tenslotte zal bij de evaluatie opnieuw gekeken worden naar het advies van de Kiesraad waarin wordt geadviseerd om het experimentenbesluit aan te passen, zodat de gevallen waarbij de kiezer het bolletje bij een voor die partij niet-bestaand kandidaatnummer aankruist, de stem toegerekend kan worden aan de lijsttrekker van de betreffende partij.". Kunt u aangeven waarom u die aanpassing nu niet direct doet bij de gemeenteraadsverkiezingen, om zo een onnodig hoog aantal ongeldige stemmen bij de experimenteergemeenten te voorkomen? Bent u bereid om dit alsnog aan te passen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen?

Antwoord

In eerdere correspondentie gaf ik aan dat de experimenten bij een volgende verkiezing onder dezelfde condities plaatsvinden als bij de verkiezingen voor het Europees Parlement.¹ De tussenkomst van de Tweede Kamerverkiezing heeft deze opzet niet gewijzigd. De experimenten tijdens de gemeenteraadsverkiezing worden onder dezelfde condities uitgevoerd.

Zoals toen vermeld, ben ik voornemens te onderzoeken of het gebruik van partijkleuren en logo's op het nieuwe stembiljet de partijvoorkeur van de kiezer voldoende duidelijk maakt. Deze vraag wordt nader onderzocht in het onderzoek onder kiezers dat plaatsvindt tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. De resultaten worden gedeeld in de evaluatie van het experiment.

¹ Kamerstukken I, 2024-2035, 35455, nr. M.

TER ONDERTEKENING

Nota actief openbaar
Ja

Onze referentie
2026-0000060177

Datum
12 februari 2026

Opgesteld door
[Redacted signature]

Bijlage(n)
1

Aan
Van

minister van BZK
Team Verkiezingen

nota

Beantwoording nadere vragen Eerste Kamer Evaluatie
experiment met het nieuwe stembiljet tijdens de
verkiezing van het Europees Parlement 2024

Aanleiding

Naar aanleiding van de antwoorden op de nadere vragen van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken van de Eerste Kamer over de evaluatie van het experiment met het nieuwe stembiljet bij de Europees Parlementsverkiezing in 2024 heeft het lid van de PVV-fractie, Van Hattem, opnieuw nadere schriftelijke vragen gesteld (27 januari 2026).

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd om bijgevoegde brief te ondertekenen en aan de Eerste Kamer te verzenden.

Kern

De nadere vragen en opmerkingen hebben betrekking op:

- Het besluit van de gemeenteraad van Borne om niet deel te nemen aan het experiment tijdens de gemeenteraadsverkiezing.
- Nadere maatregelen om ongeldige stemmen te voorkomen.
- De opzet van de evaluatie van het experiment.
- De kwestie of een stem op een niet-bestaand kandidaatnummer moet worden toegekend aan de lijsttrekker.

Toelichting

Politieke context

Het lid Van Hattem is naast lid van de Eerste Kamer, ook gemeenteraadslid in de gemeente Den Bosch. Deze gemeente heeft op donderdag 13 november jl. positief besloten deel te nemen aan het experiment met het nieuwe stembiljet bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2026.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Niet van toepassing

Motivering

In de openbaar gemaakte versie van deze nota zijn alle persoonsgegevens van ambtenaren geanonimiseerd.

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
------------	------	------------

1	Beantwoording nadere vragen over de evaluatie van het experiment met een nieuw stembiljet bij de Europees Parlementsverkiezing in 2024	
---	--	--

Onze referentie
2026-0000060177